

Весна Трифуновић
Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет, Јагодина

ТРАНЗИЦИЈА – ПУТ У ЗАВИСНА ДРУШТВА

(Љубиша Р. Митровић, *Транзиција у периферни капитализам: (огледи из социологије глобалних и регионалних промена)*, Институт за политичке студије, Београд

Научни интерес за проблем транзиције, као друштвене појаве, у постсоцијалистичким друштвима на Балкану, аутора Љубише Р. Митровића, редовног професора Универзитета у Нишу, преточен је у нову књигу *Транзиција у периферни капитализам : (огледи из социологије глобалних и регионалних промена)*¹⁾. Књига је, по својој композицији, структурирана у два тематска циклуса (I. *Глобални процеси и односи у савремености* и II. *Транзиција и производња периферног капитализма на Балкану*), који садрже по девет расправа. Њихов заједнички именитељ је „анализа глобалних и регионалних процеса кроз призму социолошке имагинације и савремене социологије друштвених промена“.

Први тематски циклус *Глобални процеси и односи у савремености* садржи следеће расправе: 1. *Нове парадигме и истраживачка поља у савременој социологији друштвеног развоја*; 2. *Карл Маркс као весник процеса глобализације*; 3. *Криза глобализације и глобализација кризе*; 4. *Неолиберализам, демонтажа социјалне државе и обнова социјалног питања*; 5. *Обнова религије у савременом друштву и њена улога у афирмацији културе мира*; 6. *Медији и симболичка моћ у условима глобализације*; 7. *Међурелигијски дијалог и*

1) Књига представља својеврсни колаж огледа и расправа из социологије глобалних и регионалних процеса и гекултуре развоја Балкана, насталих као резултат рада аутора Љ. Р. Митровића, на макропројекту „Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције“ (149014D), који су, као прилози саопштени на научним скуповима у земљи и иностранству, а већина њих је и објављена у часописима и зборницима.

култура мира у служби партнерства међу цивилизацијама и глобализације разумевања међу народима; 8. Вирус неолиберализма и зависне модернизације у стратегији реформе и глобализације образовања на платформи Болоњске декларације; 9. Стратешко партнерство Русије и Европе – кључ развоја мултиполарног света. Остављајући читаоцу слободу да самостално открије шта нуди девет првих расправа, остаје ми могућност да истакнем њихова основна обележја: дијалектички приступ глобалним процесима и односима у савремености, као и њихова радикална критика. Аутор сматра да је ширење неолибералне идеологије и њено обликовање као стратегије развоја најмоћнијих држава у свету и њихово повезивање са моноцентричним обликом глобализма, произвело бројна геополитичка и геоекономска прегруписивања у свету, чије су директне последице: форсирање монетаристичке политике и експанзија финансијског капитала, заустављање развоја сектора реалне економије (стр. 50). Стога је, сматра аутор, потребна продубљена научна анализа противречности савременог капитализма и геополитичке транзиције света: „...неопходно је демистификовање неолибералне стратегије развоја и њена замена социјалдемократским моделом развоја и симетричном глобализацијом, како би се зауставила хегемонија мегакапитала и деловање актера`капитализма катастрофе`, који производи структурално насиље, периферизацију, реколонизацију и енормну експлоатацију“ (стр. 58). У овом контексту, такође, аутор истиче да је неопходно да балканске елите преиспитају досадашњу концепцију друштвеног развоја, која је довела до периферизације привреде, друштва и културе на овом геопростору, још једном препоручујући оријентацију на социјалдемократску алтернативу развоја „која концепцијски спаја начела слободе, једнакости и братства и омогућује остваривање транзиције са социјалном одговорношћу“ (стр. 67), што представља пледоа-је за други тематски циклус.

Други тематски циклус представљен је расправама: 1. Транзиција без социјалне одговорности и производња зависних друштава периферног капитализма; 2. Стратегија зависне модернизације – пут у субразвој: периферизација привреде, друштва и културе; 3. Нације на Балкану између протомодерних етничких група и модерних грађанских политичких заједница; 4. Развој и евроинтеграција Балкана као претпоставка унапређења квалитета међуетничких односа и афирмације културе мира; 5. Десет година

касније : Србија у раљама неолибералне доктрине моноцентричног глобализма и геополитичке транзиције Балкана; 6. Транзиција и противречности социјализације младе генерације у постсоцијалистичким друштвима; 7. Положај и шансе развоја пољопривреде и села у контексту процеса периферизације Балкана; 8. Владимир Јовановић и Светозар Марковић о друштвеном питању у Србији и перспективама њеног развоја; 9. Социјалдемократска алтернатива развоја – стратегија изласка из кризе и модел транзиције са социјалном одговорношћу. У овим расправама аутор констатује да су на Балкану заоштрене бројне противречности, а посебно оне које се тичу репродукције и развоја и истиче њихове заједничке иментеле: перманентна рецесија; финансијска презадуженост; радикална деиндустријализација; масовна незапосленост; сиромаштво; базирање привредног раста на страном капиталу; метрополитација развоја и територијална асиметричност у развоју; демографски дебаланси (висок степен сенилизације и депопулације), указујући да се излаз из кризе постсоцијалистичка друштва на Балкану мора тражити изван сада владајуће неолибералне стратегије (стр. 239).

Ауторова анализа глобалних и регионалних процеса друштвених промена на Балкану у савремености, недвосмислено показује да се транзиција, првобитно најављивана као излазак из контролисаног тоталитарног система и прелазак у друштво равноправних социјалних шанси, у друштвеној пракси реализовала као „историјска рестаурација у примитивни периферни капитализам“. Истражујући двадесетогодишњи биланс транзиције постсоцијалистичких друштава на Балкану (1989 – 2009), аутор, критички, прецизно и јасно истиче њене најважније одлике, представљене као закључке о разматраној проблематици (стр. 245 – 250): (1) Имплозијом социјализма Балкан је доживео радикалну геополитичку транзицију од Истока ка Западу, задржавајући, као константу, позицију *периферије*; (2) Пројекат „новог друштва“ на Балкану се преобратио у своју супротност: стварање полуколонијалних зависних друштава периферног капитализма; (3) Већина новонасталих балканских елита прихватила је неолибералну филозофију и стратегију развоја, која се у балканским друштвима реализовала у форми зависне модернизације, субразвоја, периферизације привреде, друштва и културе; (4) Субглобализација Балкана, у форми евроинтеграције, није променила његово место у мрежи светске поделе рада: то је регион јефтених сировина, јефтине радне снаге и проширено поље

тржишта за стране корпорације; (5) У Србији се пројекат модернизације у пракси реализовао као контрамодернизација или деструкција економије и друштва, чије су одлике: деиндустријализација, перманентна рецесија, неконтролисано финансијско задуживање земље, масовна незапосленост и осиромашење најширих слојева друштва; (6) Нову буржоазију, као друштвену класу у Србији и на Балкану конституишу три групе: предузетничка, номенклатурна и лумпенбуржоазија, које су, најчешће, непословне, потрошачке и протагонисти привредне и социјалне патологије; (7) У Србији и на Балкану не постоји изграђена стратегија дугорочног развоја и активне регионалне сарадње и интеграције; (8) Политичке елите следе матрице неодогамацке оријентације и некритички су окренуте Западу; (9) Излазак из савремене кризе у свету и њене глобализације *захтева радикалну промену глобалне стратегије развоја у свету*, засноване на *концепту одрживог, хуманог и праведног социјалдемократског развоја*; (10) Биланс транзиције на Балкану указује на неопходност измене неолибералне стратегије развоја (која је профит ставила изнад људи) *социјалдемократском стратегијом*, са социјалном одговорношћу за развој и квалитет живота свих, а не само привилегованих; (11) Транзиција постсоцијалистичких друштава у неолиберални периферни капитализам израз је одређене констелације класних и политичких снага у свету (и на Балкану), који балканским друштвима додељују улогу *периферних друштава*; (12) Аутор се приклања схватањима да су ауторитарни социјализам и класични либерализам „пропали“, као и да постоји супериорнија алтернатива друштвеног развоја, а то је *социјални капитализам*, спој капитализма и демократског социјализма – *социјалдемократија*; (13) Аутор истиче да у *социјалдемократској стратегији друштвеног развоја треба тражити прелазну форму одговорног управљања друштвеним променама ка демократском социјализму*; (14) Излазак из транзиције и асиметричне глобализације претпоставља повезивање *идеје слободe* (демократија) са *идејом братства и једнакости*, као универзалних вредности грађанске револуције; (15) Будућност Балкана се налази у међусобној сарадњи и интеграцији балканских народа и држава, уз развијање регионалне самосвести о свом идентитету, са једне стране, а са друге, у отварању према модернизацији, евроинтеграцијама и глобализацији; (16) Евроинтеграција Балкана не треба да представља стварање нове гвоздене завесе Европске Уније према Русији и евроазијском простору, према земљама Истока, Севера или Ју-

га – неопходно је респектовање начела равноправности и различитости, правичности и солидарности у међународним односима; (17) Аутор, на крају, истиче обавезу академске заједнице и, посебно, социолога, да професионално одговорно анализирају не само остварене домете транзиције, већ и да *трагају за алтернативним пројектима радикално боље будућности*, не раздвајајући, на трагу мисли И. Волерстина (I. Wallerstein), трагање за Истином од трагања за Добротом.

Будућим истраживачима „моћне онтологије“ Балкана, књига *Транзиција у периферни капитализам* ће свакако представљати изазов, али и поуку да без „трагања за дубинским матрицама, које попут `невидљиве руке` усмеравају понашања актера у савремености“, нема истраживања актуелних збивања. У средишту разматрања ове књиге налази се савремени Балкан у контексту регионалног и глобалног развоја, интеграционих и дезинтеграционих процеса, односа сукоба и сарадње, а аутор истражује геополитичке, социолошке и културолошке аспекте друштвених промена, стратегије развоја и његове актере на овом изазовном геопростору. Аутор на студиозан начин анализира читав спектар разноврсних питања, доводећи их у узрочно-последичне везе, на основу чије анализе изводи прагматичне закључке. Сходно томе, сматрамо да је реч о научно коректно утемељеном и веома актуелном делу, које и самим насловом подстиче на критичко разматрање остварених промена у балканским друштвима и препоручујемо га свима који се баве питањима друштвеног развоја и, посебно проблемом транзиције на Балкану.

Полазећи од тезе да је реализација неолибералног концепта развоја у свету у пракси довела до заоштравања структурних социјалних противречности, не само између различитих класа већ и између различитих регија и делова глобалног светског система, аутор трага за новим моделом развоја и управљања глобалним процесима, као и привредним и друштвеним развојем балканских земаља, које види у социјалдемократској стратегији развоја: „Излаз из кризе постсоцијалистичких друштава на Балкану мора се потражити изван сада владајуће неолибералне стратегије – англосаксонског модела развоја који је, под фирмом приватизације, либерализације и дерегулације, уништио привреду већине земаља у овом региону. Хтеле или не, пре или касније, политичке и привредне елите у овим земљама, притиснуте тежином економских и социјалних

проблема и широким незадовољством народа и грађана - мораће да потраже спас у *социјалдемократској стратегији развоја*, која ће омогућити не само транзицију са социјалном одговорношћу, већ и претпоставке за трајан мир и стабилност у овом региону“ (стр. 239). Аутор књиге *Транзиција у периферни капитализам*, истовремено, упућује важну поруку читаоцима да будућност човека и човечанства није предестинирана, већ зависи од деловања и акција свих актера друштвеног живота, који треба „*часно да служе Истини, Доброти и Еманципацији човека*“, враћајући тако питање универзалних вредности у орбиту културе свакодневног живота.